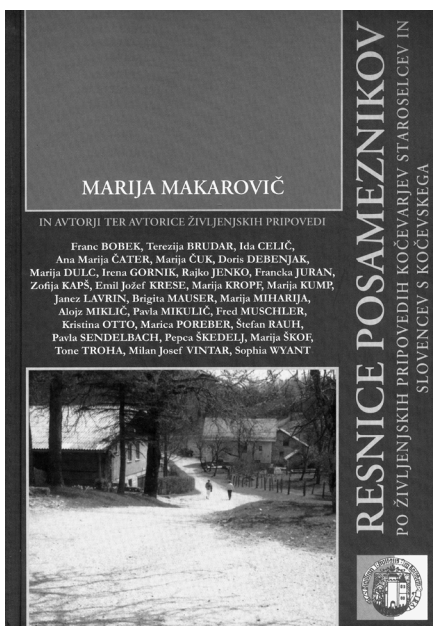

MARIJA MAKAROVIČ in avtorji in avtorice življenjskih pripovedi Franc Bobek, Terezija Brudar, Ida Celič, Ana Marija Čater, Marija Čuk, Doris Debenjak, Marija Dulc, Irena Gornik, Rajko Jenko, Francka Juran, Zofija Kapš, Emil Jožef Krese, Marija Kropf, Marija Kump, Janez Lavrin, Brigita Mauser, Marija Miharija, Alojz Miklič, Pavla Mikulič, Fred Muschler, Kristina Otto, Marica Poreber, Štefan Rauch, Pavla Sendelbach, Pepca Škedej, Marija Škof, Tone Troha, Milan Josef Vintar, Sophia Wyant: *Resnice posameznikov: Po življenjskih pripovedih Kočevarjev staroselcev in Slovencev s Kočevskega*; Društvo Kočevarjev staroselcev, Ljubljana 2008, 605 str.

Celo leto je trajalo, da sem napisala to recenzijo, in še tokrat mi je komaj uspelo. To je izjemna knjiga. Kadarkoli sem jo odprla, da bi se lotila recenzije po pravilih, ki za take zadeve veljajo, sem se zatopila v branje in se nikakor nisem mogla odlepiti od nje. Vedno znova so prišle na vrsto pomembnejše službene obveznosti in vedno znova so se vsi poskusi napisati recenzijo končali tako, da sem brala in brala, napisala pa nič. Na primer, odprla sem knjigo nekje pri koncu in naletela na tale odlomek: »Živine niso znali kaj prida krmiti in tako je bilo malo mleka. Šli so na posvet – morda k padarju. Rekel jim je, da morajo molsti s srpom, pa so vzeli čisto zares: namesto da bi vzeli srp in koš pa našeli kakršnokoli zelenje in kravo nakrmili. Nekdo drug jim je dal bolj razumljiv nasvet – da se krava molze pri gobcu (ni pa znano, ali so vlekli za jezik ali ne.)« Ne samo da me je odlomek spravil v smeh in dobro voljo, ampak sem se takoj lotila življenjske pri-

povedi od začetka in tako spoznala Štefana Raucha. Takole se predstavi: »Čprav sem čistokrvni sangvinik in vsaki stvari dodam večji ali manjši rep, pa tudi glavo okrancljam, se me drži robavsast kmečki značaj, čprav sem se guncal sem ter tja po svetu. Pa tudi kaj prida nisem, saj sem bil samo tri dni star, ko sem materi že preprečil, da bi šla na novo mašo, ki je bila v žlahti in povrh vsega pri sosedu (oba sva bila namreč takrat v porodnišnici). Pri krstu so mi dali kar v redu ime. God imam drugi dan po Božiču, ko je še kaj dobrega za pojest in je čas za praznovanje.«

Kako naj bi se po tako bistroumnem delanju norca iz samega sebe osredotočila na uvodno besedo, metodološka pojasnila, opis vsakdanjega življenja pred drugo svetovno vojno ter opise krutosti in okrutnosti ter preživetvenih strategij v njenem teku? Kako naj bi spustila Štefanovo pripoved, prežeto s humorjem in samoironijo, in se osredotočila na povojno norijo, na vzporednice fašističnega, nacističnega, kolaboracionističnega in komunističnega nasilja, ki mu v teh krajih ni bilo konca? Kako bi se lahko odtrgala od, denimo, Štefanovega opisa šolske izkušnje: »Šolska izobrazba bi še kako bila, a so bile učiteljice slabo pismene in niso znale napisati kake dobre ocene, tudi učene niso bile, ker so učence 'spraševale'. Najlepše je bilo takrat v šoli, ko smo bili celo leto na počitnicah. Šele ko so se pojavljali prvi sivi lasje, je bila osemletka končana in sem že bil pri kruhu, ker sem se izučil za peka. Nisem bil tako zelo 'luftarski', je pač tako nanleso, da sem preživel pet poklicev. Ta šesti je upokojenski in se še najbolj obnese. V nobenem poklicu nisem zdržal tako dolgo, da bi se ga držal do smrti ... in vsak dan sem bliže nebeškemu kraljestvu.«

Resnice posameznikov je ena najbolj zanimivih knjig, ki sem jih v zadnjem letu prebrala, čprav je bilo to leto, ko so v slo-

venščini izšli *Šepetalci* Orlanda Figesa in še kup zanimive literature s področja, ki mu lahko preprosto rečemo zgodovina od spodaj ali ustna zgodovina. Najprej zaradi premišljenega naslova, saj ubeseduje temeljni postulat narativne metode in epistemološkega premika, ki je v soj žarometov postavil posameznika kot akterja zgodovine, čprav ga zgodovinski dogodki uničijo in izničijo. »Mali, vsakdanji človek« in njegova usoda sta središče dogajanja, in še več, središče interpretacije je njegova ali njena resnica. Znotraj znanstvenih ved »malega človeka« šele pristop, ki mu oziroma ji prizna subjektiviteto, učloveči. Od tod subverzivnost rabe avtobiografskih virov in metod v ustni zgodovini, kvalitativni sociologiji, etnoloških študijah, socialni antropologiji in študijah spolov. Ideja subjektivnosti objekt znanstvene prakse učloveči, to pa je še zlasti pomembno pri marginaliziranih, odrinjenih, spregledanih, pozabljenih skupinah.

Kočevarji so nedvomno prav taka marginalizirana in pozabljena skupina. Prav zaradi tega gotovo ni naključna navedba pripovedovalcev življenjskih zgodb kot avtorjev in avtoric, ki so napisani ob naslovu knjige. S to gesto daje Marija Makarovič jasno vedeti, kako pomembna sta zanjo etičnost raziskovanja in spoštovanje subjektov, ki v raziskavi sodelujejo. Pravzaprav gre za več kot spoštovanje, gre za eksplicitno soavtorstvo, kar pomeni priznavanje enakovrednega deleža sodelujočih v raziskavi z raziskovalcem in s končnim avtorjem besedila. Skupaj z resnicami posameznikov je avtorica ustvarila natančno opisani kontekst življenja in smrti pred vojno, med njo in po njej na Kočevskem.

Knjiga vsebuje natančne opise konteksta, ozadja in ospredja zgodb in resnic posameznikov v prvem delu, v drugem delu pa so zbrane integralne pripovedi. Morda je prav zaradi konteksta, ki zahteva poseben

* Dr. Mirjam Milharčič Hladnik, dr. sociologije kulture, doc. sociologije, višja znanstvena sodelavka. Inštitut za slovensko izseljenstvo in migracije ZRC SAZU. 1000 Ljubljana, Novi trg 2, E-naslov: hladnik@zrc-sazu.si

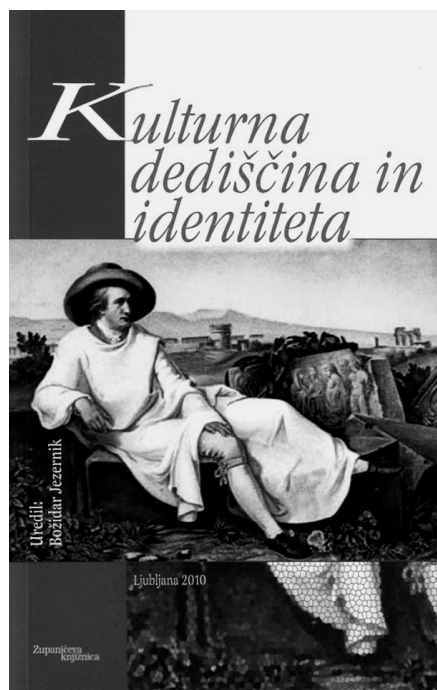
pogum, da se ga lotimo natančno in zbrano prebirati, tako težko odložiti zgodbe, kakršna je Štefanova. In morda se je prav zaradi zgodb, ki opisujejo predvojno življenje in prizadevanja za preživetje, ko spoznamo ljudi in njihove vsakodnevne poti do blagostanja, sreče in zadovoljstva, tako težko soočiti s širšim kontekstom. Kontekst je Kočevska in kontekst je Kočevski Rog, najbolj travmatični kraj slovenske novejšje zgodovine, o katerem Marija Makarovič piše: »Gozdnati svet težkega in bolečega spomina za partizane in zlasti partizanske ranjence ter kraj zločina za pomorjene domobrnce in civiliste. In kraj, kjer velja *memento mori* za vse nas in tudi za vse tiste, ki ne zmorejo niti sprave niti razumevanja

niti spoštovanja človekovega trpljenja.« Človekovo trpljenje je v tej obsežni knjigi opisano s pomočjo zgodovinskih, arhivskih, statističnih virov ter devetindvajsetih življenjskih pripovedi Kočevjarjev staroselcev in Slovencev s Kočevskega. Že pisni viri o tem, kako so Italijani, Nemci, belogardisti, domobranci, partizani in poveljni oblast uničevali hiše, posestva, cerkve in premoženje ter ubijali, mučili, razseljevali, deportirali ljudi, so dovolj pretresljivi. Odlomke zgodb, ki spremljajo podatke in opise v prvem delu knjige, pa sama skoraj ne zmorem brati. Po izpovedni moči me knjiga spominja na roman Petra Božiča *Očeta Vincenca smrt*, ki ga ni mogoče pozabiti, kot ni mogoče pozabiti *Resnic po*

sameznikov. Po metodološki natančnosti in doslednosti ter po svetovnonazorski in moralni jasnosti avtorice pa bi ji v slovenskem prostoru težko našla primerjavo. Marija Makarovič se na začetku monografije moralno jasno opredeli do terorja in tistih, ki so ga izvajali, ter to ilustrira s svojo osebno izkušnjo. K resnicam posameznikov doda svojo in prepusti bralstvu, da si o njej in o interpretacijskem okvirju, ki ga vzpostavi, misli svoje. Če ne prej, pa prav druga polovica s pripovedmi ljudi vsako misel o tem, da bi lahko kdorkoli sodil o njiju, zavrže. Knjiga je veliko več od odlične znanstvene monografije: je občuteno sestavljena socialna, politična, kulturna in intimna zgodovina našega sveta in resnic o njem.

BOŽIDAR JEZERNIK (UR.): *Kulturna dediščina in identiteta*;

Znanstvena založba Filozofske fakultete (Zupaničeva knjižnica; 31), Ljubljana 2010, 352 str.

Zbornik *Kulturna dediščina in identiteta* razodeva pomene dediščine v sodobnem globalnem svetu in osvetljuje njeno vlogo v današnji družbi. Spremembe, ki jih vsiljujejo nove okoliščine globalizacije, in razkroj tradicionalnih okvirov vzbujajo subjektivne občutke nestabilnosti in konfuznosti. Kriza identitete poraja v posamezniku željo po iskanju opore s pomočjo dediščine, ki predstavlja vero oziroma zaupanje v preteklost, prikrojeno potrebam sedanosti. Dediščina opravlja nadvse pomembno nalogo pri oblikovanju identitete posameznika in družbenih skupin.

V zborniku, ki ga je uredil Božidar Jezernik, je trinajst prispevkov avtorjev in avtoric, ki izhajajo iz etnološke in antropološke stroke. Ti obravnavajo vlogo kulturne dediščine pri oblikovanju in rekonstrukciji nacionalne identitete v sodobnem svetu ter razkrivajo odnose oblasti in posameznikov do dediščine v različnih časovno-prostorskih okvirjih. Avtorji in avtorice se z različnimi analitičnimi pristopi posvečajo kulturnim in družbenim konstrukcijam dediščine, ki jih raziskujejo na specifičnih primerih vsebinsko raznolikih oblik kulturne dediščine doma in po svetu. Aktualne raziskovalne tematike se lotevajo s teoretizacijo in problematizacijo koncepta dediščine: razmerje med dediščino in nacionalizmom oziroma nacionalno identiteto; vpliv odnosov moči in politične ideologije na konstrukcije dediščine; nestrokovni odnos in stereotipizacije dediščine; novodobni pojavi dediščine; razmerje med kulturo in identiteto. Rdeča

nit prispevkov sta razkrivanje t. i. značajskih lastnosti dediščine (elitizem, komercializacija, pristranskost, oportunitizem, ipd.) in tekmovalna naravnost dediščine, ki potrjuje naše vrednote in našo zapuščino ter nas povezuje z drugimi pripadniki naše skupine, medtem ko izključuje Druge. Zbornik poudarja tako obravnavo dediščine kot pojava, ki si ga posamezniki in družbene skupine prisvajajo in ustrezno prilagajajo, kot tudi razlikovanje med dediščino in zgodovino. Dediščina se ne ukvarja z raziskovanjem preteklosti in tudi ne ponuja vpogleda vanjo, temveč je praznovanje »izmišljene« verzije preteklosti, podrejene našim interesom in samopodobi. Selekciranje preteklosti je stvar tako nacionalnega zavojevanja kulturne dediščine kot tudi zasebnega interesa po obvladovanju in posedovanju naše lastne osebne zgodovine. Zbornik poziva k presežanju črno-belega opredeljevanja dediščine kot dobre ali slabe, saj je za razumevanje preteklosti in sodobnosti ter načrtovanje prihodnosti ključno poznavanje njenega pomena.

V prispevku Slovenska kulturna dediščina in politika Božidar Jezernik opredeljuje zvezo med oblikovanjem skupne dediščine in razvojem narodne zavesti ter nacionalne države v obdobju narodnega prebujanja

* Mag. Eva Batista, etnol. in kult. antropol., raziskovalka na Oddelku za etnologijo in kulturno antropologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani. 1000 Ljubljana, Zavetiška 5, E-naslov: eva.batista@ff.uni-lj.si